

introitus visat sig vara mindre tillfredsställande och det gammalkyrkliga ännu icke omfattas med större intresse, vore det kanhända lämpligt att Kungl. Maj:t tillsatte en nämnd, som finge i uppdrag att granska inkommande förslag och utarbetade en årgång Introitus för flerstämmig sång. Men intill detta sker, få vi göra vårt bästa att antingen genomlida koralintroitus eller lära oss att sjunga det gammalkyrkliga.

Torbjörntorp den 21 jan. 1946.

E. H. Cederbom.

Recensioner.

Yngve Brilioth: Predikans historia. Gleerups. 11:50.

Predikans historia är ett hart när outtömligt ämne. Det kan ge anledning till vida utblickar över kyrkans historia. Det ger tillika inblickar i kristet tänkande under skilda tider, i själavård och fromhetsliv. Det ger fördjupat perspektiv på nuets kyrkliga situation och förkunnelsens aktuella uppgifter.

Att teckna predikans historia på ett sätt, som gör rättvisa åt alla dessa aspekter är förvisso en utomordentligt svår uppgift. Den förutsätter en omätlig beläsenhet och kringsyn och därtill en koncentrerad framställningsförmåga. Dessa sällsynta egenskaper besitter biskop Yngve Brilioth i eminent grad. Ett imponerande belegg för den saken ger biskopens predikohistoria — en bearbetning och utvidgning av de åtta Olaus Petriföreläsningar om predikans huvudformer, som biskopen höll vid Uppsala universitet år 1944.

Framställningen inledes med en återblick på den gammaltestamentliga förkunnelsens och synagogans predikan. Därefter analyseras med utgång från Luk. 4 Jesu förkunnelse, varvid tre huvudmoment särskiljas: det exegetiska, det profetiska och det liturgiska. I den följande framställningen nyttjas dessa moment som slagruta — en metod, som visar sig högst fruktbar. Hos Augustinus t. ex. befinnas de tre klassiska momenten möta i skapande växelverkan. Grundformen för medeltidens predikan var den liturgiska, medan de andra momenten trädde tillbaka. Luthers predikan företer starka profetiska drag. Ortodoxiens förkunnelse präglas av otrolig metodisk omsorg, med stark tonvikt på skrifttolkningen. Ett utomordentligt uppslagsrikt avsnitt utgör översikten över romersk, reformert och anglosachsisk förkunnelse, där inte minst teckningen av den anglikanska predikan är lysande genomförd i sin koncentrerade skärpa. De sista kapitlen skildra utförligare den sven-

ska predikans historia, från Olaus Petri till Lewi Pethrus.

»Predikans historia» är ett rikt och fängslande verk. Det har ett angeläget ärende till var och en som förvaltar Ordets ämbete eller bereder sig därför, lika väl som till den som bekläder kyrkbänkens ämbete.

Pehr Edvall.

Ove Swenje: Bönbok för helg och vardag. Pro Ecclesia. 4: 75, inb. 7:—.

Ove Swenjes bönbok för helg och vardag är en bönbok av delvis ny typ. Den är en lekmannens handbok i kyrkokunskap och en vägledare för andaktsövningen, närmast avsedd som ett komplement till det dagliga bruket av Bibel, psalmbok och tidegård. Sålunda innehåller den bl. a. korta böner under dagen, böner för nattvardsberedelsen, en kortfattad kommentar till Högmässan och en mera utförlig till kyrkans år, en nyttig undervisning om Dopet, Bikten och Nattvarden samt en handledning i meditationens konst. Som avslutning meddelas en liturgisk ordlista. Det är sålunda fråga om en ovanligt innehållsrik och mångsidig bok. Därtill är det utan tvivel en vacker bok, illustrerad av Marianne Nordström. Swenjes bönbok är en värdefull gåva till Sveriges kyrkokristna.

Pehr Edvall.

Kyrklig konst.

Gunnar Rosendahl: Kapellbygge och kyrkorestauration. För-

laget Pro Ecclesia, Osby 1945. Kr. 3:—.

Gunnar Johnsson och Gunnar Rosendahl: Kyrkovaktaren. Förlaget Pro Ecclesia, Osby 1945. Kr. 3:—.

Att se kyrkorestauration och kapellbygge ur uteslutande kyrklig synpunkt är ämnet för föreliggande skrift. Med utgångspunkt från en sträng högkyrklig uppfattning granskas här först kyrkliga byggnadsarbeten, vilka förklaras vara en akt av tillbedjan och deras mål att väcka andakt. Det i protestantisk teologi sparsamt förekommande ordet helig får här en betydelsefull plats. Guds närvaro skall uppenbaras i kyrkorummets gestaltning, som skall präglas av upphöjdhets över det tillfälliga och alltför tidsbetonade även om denna gestaltning är stilmässig.

Vid granskningen av kyrkobyggnadens olika delar börjar förf. med altaret, Guds tron. Det väsentliga är altaret själv icke altarprydnaden, och liksom i fornkyrkan skall det symbolisera Kristus. Man skall därför icke försumma att buga eller niga, då man går förbi altaret. Vad utformningen av detta beträffar hävdar förf. med skärpa, att det bör vara fristående. Mässan skall kunna firas »mot folket», ej så att prästen står mellan sakramentet och församlingen. Detta förutsätter ju att altarprydnaderna försvinna och altaret befrias från böcker och blommor. Endast ljusstakar och krucifix bör få finnas på altarbordet. Altarringen önskar han låg och öppen framtill.

Förf. konservativa inställning kommer tydligt till uttryck vid skildringen av koret. Två ting få inte saknas i koret: sakramentshus och piscina.

I det förra förvaras (enligt kyrkolagens och kyrkoordningens föreskrifter) vad som blivit övertaget av brödet och vinet samt de heliga kärnen. Dopfontens plats är vid kyrkans ingång, ty »Dopet är det sakrament varigenom vi införas i Kyrkan». Om predikstolen har han många tankvärda ord att säga. I konsekvens med sin stränga uppfattning av liturgiens betydelse i gudstjänsten fordrar han, att predikstolen bygges som en enkel ambo på norra sidan i triumfbågen, så att prästen kan gå dit från altaret utan avbrott. Även orgelläktaren och de ytterst vidlyftiga anordningar, som uppförts för att härbergera en stor orgel — oftast för stor — fördömer han. Man instämmer livligt med förf. i att dessa utbyggnader i många små medeltidstempel varit ödeläggande för interiören. Mässan skall ledas från koret, och där är platsen för präst, kantor och kör och helst också orgel. Körens sammanhang med liturgien blir icke intimt, förrän orgeln flyttas fram och ledningen av musiken sker härifrån. Om bänkkvarteren har förf. inte många goda ord. Istället förordar han lätta stolar isynnerhet i större kyrkor eller en kompromiss med ett främre kvarter med fast bänkinredning och i övrigt lösa stolar. Att knäfallsstöd skall anbringas i varje bänk, anser han självklart — mera självklart f. ö. än den stora omsorgen om bekväma sittplatser.

Förf:s allvarliga uppsåt är inte att taga fel på. Hans krav äro stränga, men konsekvent genomförda efter en enhetlig synpunkt, något som sällan är fallet i framställningar av detta slag. Han kräver, att kyrkobyggnad och restauration »löses från sekulariserande synpunkter, som äro ovidkommande och i varje fall sekundära» till förmån för sådana »riktlinjer, som

utgå från kyrkorummets väsen och natur». För alla, som sysslar med hitförande frågor, bör Rosendahls bok bli en väckande maning.

Samtidigt med denna bok har den flitiga doktorn i Osby utgivit en liten bok om kyrkovaktaren. Till medarbetare har han ingen mindre än hemkyrkans kyrkovaktare, Gunnar Johnsson.

»Detta är alltså bokens titel: Kyrkovaktaren. Märk nu väl, att det ej står kyrkovaktmästaren. Det är icke alls fråga om en vaktmästare utan om en vaktare.» Rosendahls förtjänst är det att förläna denna tjänst höghet och värdighet. Kyrkovaktaren »vakar över Herrens hus i församlingen. Han tillsluter och öppnar porten. Det bör han göra varje dag. Skulle kyrkoherden och kyrkovårdarna icke förstå hur viktigt det är att kyrkan alltid hålles öppen, så bör kyrkovaktaren övertala kyrkoherden att hålla kyrkan öppen.» Säkert glädes mången åt denna lovande ingress. Den vanliga inställningen i den protestantiska världen är som bekant en högt uppdriven rädsla att låta kyrkorna stå öppna, detta i enlighet med receptet i Ibsens Brand: »Står kyrkan öppen hela dagan / det söndagsfromheten försvagar.»

I överensstämmelse med författarnas tro på kyrkovaktarens höga kall fordras, att kyrkoherden högtidligen vid altaret skall installera honom i sitt ämbete. De fordringar, som uppställas på hans person äro sannernligen icke små. Författarna ha otvivelaktigt rätt då de säga, att det borde ordnas kurser för kyrkovaktare. Från kyrkligt håll är man säkert dr Rosendahl, den nitiske kyrkoherden i Osby, djupt tacksam för denna skrift.

Bengt Cnattingius.

Bl. kör a capella.

Gottfrid Berg: Om de yttersta tingen.

1. Människan av kvinna född.
2. Lär oss betänka.
3. Vi hava här ingen varaktig stad.
4. Dessa äro de som komma.
5. Saliga äro de döda.
6. I djupet av mitt hjärta.
7. Saliga de som ifrån världens öden.
8. Så får jag nu med frid och fröjd.
9. Omhägna med nattliga friden.
10. Beredd håll mig o Jesu Krist.

Nordiska Musikförlaget.

Gunnar Thyrestam: Det går ett tyst och tåligt lamm.

Se detta är Guds lamm.
Nu Herren är uppstånden.

Nordiska Musikförlaget.

—: *Missa chori puerorum. Fyra canon för trest. a cappellakör.*

Viktor Norberg.

David Wikander: *Körkoral (Sv. ps. 352: 2, 5, 6).*

Torsten Stenius: *Söken Herren.*

Anders Bond (arr.): *Psalmen 55. Melodi från Mora. Upptecknad efter Finn Karin av Nils Andersson.*

John Morén: *Statt upp, var ljus.*

—: *Saliga de som höra Guds ord.*

John Norrman: *Tre körer a capella ur kantaten »Från korset till ljuset».*

Nordiska Musikförlaget.

Det kyrkomusikaliska nyskapandet fortsätter med oförminskad intensitet. Bland de flitigaste befinner sig Gottfrid Berg, vilket med glädje och tacksamhet noteras. Han har alltid något värdefullt att komma med. Hans senaste opus är 10 st. körmotetter »Om de yttersta tingen» med text från bibeln och psalmboken. I sin typiska strama stil, här delvis mindre stram än vanligt, ger Berg här något för kyrkokörerna som rekommenderas på det varmaste. Där finns många sköna ting att hämta.

Gunnar Thyrestams bidrag är först och främst en »Missa chori puerorum». Det är mycket skickligt skriven musik. Alla fyra satserna, Kyrie, Gloria, Sanctus och Agnus Dei, ha canon i primen strängt genomförd. Det ligger nära till hands att kalla dem för studier i kontrapunkt eller köretyder. Man vill dock inte ge dem namn av s. k. skrivbordsmusik. De ha en andlig vitalitet som är verkligt givande. — Vidare föreligger två långfredags-hymner och en påskhymn. Alla tre är fullvärdiga produkter av välkänd Thyrestam.

Wikander har skrivit en körkoral över sin egen melodi till ps. 352: Den bär goda spår av sin upphovsmans erkända konst.

Torsten Stenius är ett finskt namn som mer och mer träder i förgrunden. Hans lilla motett »Söken Herren» är mycket tilltalande utan några pretentioner. Den kan med fördel placeras i samlingen av god nyttokonst. Han är välkommen med mera och större ting.

Ett värdefullt bidrag till julsången är Anders Bonds arrangemang av moramelodien till ps. 55. Den vackra melodien har fått en passande körklädnad.

Moréns körmusik behöver ingen vare sig presentation eller rekommendation. Den talar för sig själv också i detta fallet.

John Norrman är för anm. ganska okänd som kyrkokomponist. Någon personlig stil kan man knappast tala om. Kompositören vandrar beprövade vägar som hållit länge och fortfarande håller. Det är ganska bastant musik, en aning tjock och grötig, ganska krävande för kören men verkningsfull och välklingande.

Oskar Lindberg: Fyra andliga sånger med melodier från Dalarna.

Gösta Lundborg: Ur djupen ropar jag till dig.

Gustaf Nordqvist: Bed att det dagas. Solo och bl. kör med piano (eller orgel).

—: *Skåden liljorna. Bl. kör med orgel (eller piano).*

Maria Nyström: Julkantat för dam- eller barnkör, solo och pia-

no (eller orgel). Bearbetad av Carin Carlstedt. Nordiska Musikförlaget.

Oskar Lindberg och Dalarna är en välkänd konstellation. Ingen kan väl mera kärleksfullt än han tillvarata sin landsändas speciella musik vare sig det gäller profan visa eller gamla koraler. Föreliggande bearbetningar har ett äkta romantiskt drag som man måste respektera. De är tillägnade »Nedre Siljansbygdens körförbund».

Gösta Lundborgs tonsättning är ganska vacker men opersonlig och trots fugatöt kommer man osökt att tänka mera på svensk folkton än på kyrkomusik. Temat har en vekhet som inte riktigt överensstämmer med textinnehållet.

Nordqvists kompositioner är präglade av sin upphovsmans kända stil, här med ett starkt drag av svensk folkton. De är tacksamma att utföra och kan rekommenderas till omväxling i repertoaren vid församlingsaftnar o. dyl.

Julkantaten av Maria Nyström är ett anspråkslöst stycke musik i traditionell, homofon stil. Bygger på några strofer ur julepisteln samt Sv. ps. 69: 1—2 och 4.

G. A.

Orgel.

Sulo Salonen: Variationer och fuga över en finsk koral. Op. 7.

—: *Passacaglia f-moll op. 11. Gehrman's musikförlag.*

D. Wikander: Variationer över två sommarkoraler. I denna ljuva

sommartid — Den blomstertid nu kommer. Nordiska Musikförlaget.

Finnen Salonen är ju hos oss mest känd genom sin utomordentliga körmusik. Med stort intresse tar man därför del av dessa orgelkompositioner. Det är också förträffliga saker båda två, med särskild reverens för variationerna. Koralen, »Liksom vandraren i längtan», har en innerlig och äkta folkton som tydligen inspirerat komponisten alldeles särskilt. Den första variationen är toccataartad och växer ut i en fri, litet improvisationsartad form. Den andra inledes med en canon i oktaven mellan ytterstämmorna och präglas f. ö. i sin helhet av ett mycket gott kontrapunktiskt arbete. Fugan är myc-

ket intressant och välklingande. Den är ett förnämligt prov på frisk fantasi och stort kunnande. Bli ibland kanske en smula omständlig, delvis på grund av det långa temat, men vid den präktiga trångföringen faller man helt till föga. Ett strålände verk!

Passacagglian är mera traditionell. Den utmärkes dock av en flödande ingivelse och klingar utomordentligt bra. Båda verken rekommenderas på det allra varmaste. De hör till det bästa i modern orgelmusik.

Det kan inte hjälpas att Wikanders variationer verkar bleka i jämförelse med Salonen. Ja, även i jämförelse med övrigt av Wikander. Hör inte till hans starkare saker. Har dock sitt berättigande som nyttokonst.

G. A.